

מזיכרונותיה של מאשה גרינבאום על עבודת פרך ורעב במחנה

קיווילי

שש פרוסות לחם מיותמות

במחנה קיווילי היה מפעל לייצור בלוקים לבנייה. באולם גדול הוצבו שולחנות ארוכים וצרים, ועליהם הונחו מסגרות עץ, שבעזרתן היו מייצרים את הבלוקים. תפקיד הנשים היה לדחוף לתוך כל מסגרת ארבעה מקלות עץ טבולים במי מלט, כדי למלא את החללים, שלתוכם עתידים הבנאים לצקת את המלט. בעזרת מכבש קטן היו שני גברים מהדקים את המלט בכוח. בלוקים אלה שימשו לבניית המבנים במחנות, שהקימו הגרמנים בארצות אירופה הכבושות. יום העבודה נמשך מן השעה שבע בבוקר עד שש בערב, והעבודה היתה קשה, מלוכלכת ופוצעת אצבעות. גם הרעב הציק לעובדות מאוד. ככל שחלף הזמן, כך נעשה האוכל מועט וגרוע יותר. בשעה אחת בצהריים היו מביאים ממטבח המחנה את ארוחת הצהריים. היא כללה צלחת מרק מימי, שחימם רק מעט את הגוף באולם הקר של בית החרושת. אבל לארוחת צהריים הוקצבה הפסקה של מחצית השעה, וזו היתה חשובה מאוד. מנהל העבודה והמשגיח על מילוי המכסה שנקבעה היה גרמני מבווריה בשם אנטון, שנשלח לשם מטעם חברת הבנייה טוט. היה זה גבר גבה קומה, שערו אפור, עיניו כחולות מימיות, ופרצופו אדום תמיד משתייה מרובה של בירה ומשקאות חריפים. לפי דבריו לא היה נאצי קנאי, והנשים ראו בו "גרמני טוב". "אנטון", אמרו הוותיקות במפעל, "מעולם לא צעק או הכה מישהו מן העובדים". נכון שגם לא יצא מגדרו לעזור, ואת ארוחותיו לא היה מחלק עם העובדים, כשם שלא התקרב אליהם ולא דיבר עמם זולת בענייני עבודה; אבל בהשוואה לגרמנים אחרים היה זה מקרה יוצא דופן במקצת. אפשר שלא הבין לעומקו את המצב, שכן בכל יום נהג להביא עמו לבית החרושת כריכים דשנים ופירות, שכמוהם לא ראו האסירים זה שנים. הוא נהג לאכול אותם בנוכחות העובדים הרעבים תמיד, לא מבחין בעשרות העיניים הרעבות, העוקבות בסתר אחרי כל נגיסה והמראה מעלה בפה רוק תפל. כיאה לגרמני שורשי, היה קפדן ביותר בענייני עבודה ומשמעת ונוקשה ביותר בכל התנהגותו. הוא לא גילה שום חמימות אנושית, אבל גם לא ערמומיות יהירה. בעיני האסירים, שכבר עברו תחת ידי גרמנים אחרים לגמרי, היה אנטון סמל להגינות, לסדר ולמסירות לתפקיד.

היה יום סגריר. גשם דק ועכור טפטף מן השמים האפורים. לא היה שום סימן שהיום יאיר פנים. כשבאו העובדים לבית החרושת, חיכה להם אנטון ליד השער. היה זה מקרה יוצא דופן, שכן בדרך כלל היה אז כבר באולם העבודה. ללא מילים הצביע אנטון לעבר משאית אחת עמוסה שקי מלט, וסימן שיש לפרוק את המטען – משמע היום יירטבו כולם כהלכה בגשם הטורדני, ולא ימצאו מחסה אלא, אולי, בשעת הצהריים. הפריקה נועדה לנשים; את הגברים

הוביל אנטון לעבודה אחרת. לרוע המזל לא הסביר להן אנטון כיצד יש לפרוק את השקים מן המשאית, וקבוצת הנשים, 40 במספר, פתחה את דופן המשאית. השקים, שנשענו עליה, נפלו החוצה על האדמה הרטובה, המעטה נקרע, ומקצת מן המלט היקר נשפך החוצה ומיד התקשה לגושים חסרי צורה וקשים כאבן. כשחזר אנטון הבין שהיתה כאן אי הבנה – ולא ניסיון חבלה. הוא הורה אפוא לנשים איך לפעול: על אחדות מהן לעלות על ארגז המשאית ולהניף שתיים שתיים את השקים אל קצה הארגז, ומשם, על גבן של הסבלות – אל המחסן שליד אולם המפעל. אבל השקים היו כבדים מדי, ואפילו כאשר ניגשו שלוש נשים, לא עלה בידן במאמץ משותף להזיז אותם ממקומם.

בינתיים חלפה גם שעת הפסקת הצהריים. על הארוחה אפשר היה רק לחלום, שכן אנטון לא הרשה להפסיק את העבודה. הנשים הרעבות נעשו אדישות לכל. עייפותן היתה כה רבה שהן דשדשו בבוץ בלי להרגיש דבר. סמוך לשעה שתיים אחר הצהריים שלח אנטון את מרבית הנשים לעבודה בבית החרושת: פריקת שקי מלט לא נחשבה עבודה רגילה, ואנטון חשש שלא יעמדו בייצור מכסת הבלוקים של אותו יום; וכיצד יסביר אז למנהל הראשי, מדוע עבדו ביום זה כל כך לאט?

קבוצת הנשים, שהוכנסה לאולם בית החרושת, חזרה לעבודה השגרתית, ואילו הנותרות – קבוצה קטנה בת שש בנות – נשארה בחוץ כדי לסיים את הפריקה וההעמסה. היה עליהן להגביר את מאמציהן, כי לאחר הורדת השקים מהמשאית היה עליהן להכניסם לתוך בית החרושת – מעשה לא פשוט כלל ועיקר, אם כי המרחק לא היה רב. היתה זו עבודת פרך ממש, שכן החצר היתה מלאה בוץ, ולא אחת מעדו והחליקו לתוכו, ועמן השק ומטענו היקר. עד מהרה היו כולן מלוכלכות בבוץ ובאבק מלט, שהתקשה על הבגדים והידיים, ועייפות עד מוות. למזלן מצאו בחצר קרוניות קטנות, ובהן נעזרו כדי להוביל כמה שקים בבת אחת.

הגשם התחזק, ושש הבנות נרטבו מאוד. כל אותו זמן עמד גם אנטון בגשם ודחק בהן למהר ולגמור. הוא הבהיר שאת המלט יש להכניס עוד היום לבית החרושת, כי אסור להשאיר את רכושו של הרייך השלישי בלילה בחוץ. בשעה חמש עדיין עסקו שש הבנות בשארית כוחותיהן בסחיבת השקים ובהעמסתם על הקרוניות. נדמה היה להן שלעבודה זו אין סוף. בשעה שש צריך אנטון לסיים את עבודתו. לא אדם כאנטון יניח להן, לשש העצלניות, לגזול את זמנו, את מנוחתו, את ארוחת הערב והבירה שלו. הלא גם הוא עייף, המסכן: כל היום הוא עומד על הרגליים בגשם בלי לנוח!

אולם שש העצלניות אינן מתאמצות במידה מספקת. בקושי הן מסיימות לפרוק את המשאית, וגם העמסת הקרוניות נמשכת זמן רב מדי. אנטון, "הגרמני הטוב" – סבלנותו פוקעת. הוא צועק על העובדות, מקלל אותן בגרמנית עסיסית, ומאשים אותן בכל הרעות שגרמו היהודים מאז ומתמיד בכל מקום שנמצאו בו. אנטון משתלהב ועובר למכות: מפיל את הבנות ארצה, הולם בהן באגרופיו. אחרי כמה דקות נמצאו כולן שכובות במים ובבוץ, ואנטון דורך עליהן

במגפיו. הבנות לא בכו, אפילו לא נאנקו: טוב היה לשכב בבוץ ולנוח. אחרי שאנטון הסתלק, עזרו הנשים מבית החרושת לבנות לקום מן הבוץ. בשובן למחנה היו הבנות כה עייפות, שאפילו לא רצו לאכול. רק לנוח, לישון ולישון. הן נפלו על מיטות הקרשים בבגדיהן הרטובים, וכך ישנו כל הלילה.

למחרת יצאו הבנות לעבודה כרגיל. הגוף כאב, הפנים היו נפוחות, וכתמים אדומים וכחולים נראו עליהן מן המכות. אנטון השתדל לא לפגוש במבטיהן. כל היום לא אמר מילה, ואת הוראותיו חילק בסימני ידיים. כתמיד השגיח היטב שמכסת הייצור לא תקטן. העבודה התנהלה כסדרה.

בשעת הצהריים, כאשר חזרו למקום העבודה שלהן ובידי כל אחת צלחת המרק שלה, ראו שעל דופן ערבת המלט הניח מישהו שש פרוסות של לחם גרמני טוב. הכל ידעו: אנטון הוא שהניח את הלחם בשביל הבנות המוכות. בשעה שש סיימו את עבודתן, כרגיל. שש הבנות לא דיברו ביניהן ולא שאלו בעצתן של חברותיהן לעבודה. כולן הסתדרו ברביעות ויצאו מן האולם הגדול והאפל. על דופן ערבת המלט נותרו מונחות שש פרוסות הלחם.

מקור: מאשה גרינבאום, תקווה על פי התהום, יד ושם, ירושלים 1999, עמ' 137-133.